

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1284>
УДК 327.5 (470+571) (73)

В. В. МIRONENKO

orcid.org/0000-0003-0236-4134

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Центру воєнно-стратегічних досліджень

Національного університету оборони України

імені Івана Черняхівського

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ У ПІДХОДАХ ЗАХІДНИХ ВЧЕНИХ

Актуальність теми. Світова політика у сфері ракетно-ядерних озброєнь спрямована на два основних вектори: роззброєння та недопущення розповсюдження. Водночас значна частина науковців вважає, що наявність ракетно-ядерного потенціалу у світових лідерів дозволяє зберігати мир і не допускає динамічних воєнних протистоянь і широкомасштабних захоплень територій. У випадку зі збройною агресією проти України можна констатувати, що ця концепція себе не виправдала. Тому актуальною науковою проблемою вважаємо дискусію вчених щодо проблем розповсюдження ядерної зброї. Ця дискусія є важливою в тому контексті, що апологетами позитивного фактору наявності ракетно-ядерних озброєнь є здебільшого західні дослідники, тому аналіз їхніх позицій становить актуальний науковий інтерес із позиції розуміння їх впливу на державні ракетно-ядерні доктрини.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика позицій західних вчених щодо осмислення проблем розповсюдження ядерної зброї стала предметом досліджень як українських, так і зарубіжних дослідників. Приміром, у роботах таких вчених, як Л.В. Гонюкова, В.М. Козаков, В.А. Орлов, В.А. Ребкало, О.В. Потехін, Р.М. Тимербаєв, І.Я. Тодоров, А.В. Хлопков та інших, відображені особливості політики нерозповсюдження ядерної зброї. Проте в сучасних динамічних міжнародних політичних процесах варто переосмислити дискусійні аспекти позицій західних вчених, зокрема щодо питання ефективності підтримання миру за наявності ракетно-ядерних озброєнь та ступеня виконання міжнародних договорів у цій сфері.

Мета і завдання статті. Метою статті є дослідження характерних особливостей у підходах науковців західних політологічних шкіл щодо проблем розповсюдження ядерної зброї. Завданням статті є визначення факторів впливу політичних режимів у державах на доктринальні основи політики нерозповсюдження ядерних озброєнь.

Основний матеріал. Дослідження проблем розповсюдження ядерної зброї тривають із моменту запровадження ракетно-ядерних програм у 1940-х роках, водночас два нових підходи допомогли вдосконалити науковий політологічний доробок, зосередившись саме на технологіях, необхідних для зв'язку ядерної енергетики з розповсюдженням ядерної зброї: експорт ядерної енергетики та технологічні угоди щодо виробництва ядерного палива, технології переробки, підготовки спеціалістів у сфері ядерної техніки та енергетичних і дослідницьких реакторів. Приміром, М. Кроніг стверджує, що міжнародна ядерна допомога сприяє поширенню ядерної зброї. М. Кроніг визначає ядерну допомогу як надання інформації про технології або конструкцію зброї, надання великої кількості ядерного матеріалу, або сприяння в будівництві об'єктів для збагачення урану чи переробки плутонію, які можуть бути використані для виробництва ядерної зброї. Він перевіряє свою теорію як статистично, так і шляхом трьох тематичних досліджень країн, які придбали ядерну зброю після отримання ядерної допомоги: Ізраїль, Китай та Пакистан (Kroenig, 2009, с. 165).

М. Кроніг обстоює твердження про те, що ядерна допомога, котра пов'язана із придбанням ядерної зброї, впливає на такі показники в державах-реципієнтах, як валовий внутрішній продукт, загальний промисловий потенціал держави, суперництво з державами, що мають ядерну зброю та тип режиму. Він ретельно відстежує важливість ядерної допомоги в історії трьох своїх тематичних досліджень, а також вивчає інші випадки, коли держави

отримують таку допомогу та надалі розроблюють програми озброєнь. Його центральний висновок – «держави, які мають можливість виробляти ядерну зброю як за допомогою міжнародної допомоги, так і внутрішнього потенціалу, набагато частіше роблять це» (Kroenig, 2009, с. 176) – безумовно аргументований. Аналіз його роботи показав, що 5 із 14 характеристик М. Кроніга включають не лише допомогу в будівництві збагачувальних фабрик чи переробку, але й допомогу в самому проектуванні ядерної зброї.

Однак, на наше переконання, важливий внесок М. Кроніга в наукове осмислення розповсюдження ядерної зброї стосується причин ядерної допомоги, які охоплюють проблеми причин того, чому держави продають або надають ядерну допомогу іншим, враховуючи ймовірність того, що це може стимулювати розповсюдження ракетно-ядерної зброї. Більшість науковців та політиків вважають, що уряди здійснюють таку політику з економічних причин або тому, що їм не вдається передбачити наслідки розповсюдження ядерної зброї внаслідок своєї експортної політики ядерних технологій. М. Кроніг, однак виявляє, що це більше виключення, ніж закономірність. Натомість уряди часто надають ядерну допомогу з політичних та стратегічних причин, і це дійсно так, а не в розрахунках на очікувані наслідки розповсюдження. Уряди частіше передають ядерні технології в регіони, в яких вони не можуть розміщувати звичайну воєнну силу, і в держави, які є конкурентами їхніх ворогів. У цьому контексті М. Кроніг стверджує, що «...іншими словами, держави можуть визначити, що ворог їхнього ворога є їх найкращим замовником» (Kroenig, 2009, 2, с. 138).

Другий суттєвий внесок у наукову думку про розповсюдження ядерних озброєнь і технологій виробництва ракетно-ядерної зброї – це дослідження М. Фурмана (Fuhrmann, 2009, с. 7). На відміну від М. Кроніга, М. Фурман стверджує, що поширення всіх видів мирних ядерних технологій, а не лише ядерних технологій ураження, збільшує ймовірність розповсюдження: «Загальноприйнята думка є неправильною і небезпечною. Усі види цивільної ядерної допомоги підвищують ризик розповсюдження. Мирне співробітництво та розповсюдження ядерної зброї причинно пов'язані через характер ядерних технологій та ноу-хау подвійного використання» (Fuhrmann, 2009, с. 8).

М. Фурман визнає, що більшість держав, які отримали угоди про цивільну ядерну допомогу, не придбали зброю (у 99,77% спостережень у державах, які отримують цивільну ядерну допомогу, не придбали ядерні ракети чи бомби), але він також наполягає на тому, що існує сильний статистичний та причинно-наслідковий зв'язок між кількістю угод про ядерне співробітництво та ймовірністю того, що країна ініціює програму ракетно-ядерних озброєнь та, врешті-решт, придбає їх. М. Фурман стверджує, що «ядерна співпраця сильно впливає на те, чи піде країна ядерним шляхом [зброєю]. Участь принаймні в одній угоді про ядерну співпрацю збільшує ймовірність початку програми ракетно-ядерного озброєння приблизно на 500%» (Fuhrmann, 2009, с. 32).

Водночас слід констатувати, що, окрім аналізованих вище, різноманітні наукові дослідження демонструють різні стимули та часто зосереджуються на різних суб'єктах, які впливають на рішення урядів, чому держави зацікавлені у придбанні ядерної зброї. Більш ранні дослідження над попитом на ракетно-ядерну зброю були зосереджені на корисності використання теорій міжнародних відносин для виведення альтернативних гіпотез. Наприклад, дослідження Е. Золінгена «Політична економія ядерних обмежень» протиставляє неореалістичні прогнози того, що «правлячі коаліції, що здійснюють економічну лібералізацію, частіше реалізують ракетно-ядерні програми у своїх зовнішньополітичних векторах, ніж націоналістичні та радикально-конфесійні» (Solingen, 1994, с. 136).

У дослідженні С. Саган «Три моделі у пошуках бомби» представлено порівняння впливу загроз безпеці, внутрішніх політичних інтересів та міжнародних норм на рішення щодо розповсюдження ядерної зброї. Перша з трьох моделей була зосереджена на мотиваціях військової безпеки; друга модель акцентована на внутрішніх політичних акторах або бюрократичних коаліціях, які формуються для підтримки або протидії ядерній зброї; третя зосереджена на нормах та міркуваннях престижу, які можуть заохочувати або стримувати придбання ядерної зброї (Sagan SD., 1996/1997, с. 56). С. Саган визначив найбільш аргументованою підтримку моделі безпеки, але він стверджував, що внутрішні інтереси та нормативні

проблеми щодо престижу є «достатніми, але не необхідними» умовами для розповсюдження в обмеженій кількості випадків (Sagan SD., 1996/1997, с. 61).

Два десятиліття тривали наукові дискусії щодо того, як зважити ці різні мотивації використання ядерної зброї в політиці держав. Деякі вчені стверджують, що головне значення має мотивація безпеки (Paul, 2000, с. 227; Hecker, 2010, с. 46), інші висловлюють аргументи за важливість обмежень або стимулів, що впливають із внутрішніх економічних інтересів (Solingen, 1998, с. 334; Liberman, 2001, с. 47), а деякі вчені-конструктивісти зосереджуються на нормативних обмеженнях та зміні особистості окремих лідерів або урядів (Tannenwald, 2007; Rublee, 2009).

Надалі в роботах вчених дослідження залучення ракетно-ядерних програм до політичних процесів у державах оцінювали мотивацію держав за допомогою різних критеріїв, різних закономірностей та різних статистичних методів, проте спільного бачення щодо таких підходів не сформульовано.

Проте модель ризику знаходить аргументовану підтримку як для тривалих дискусій (Singh, Way, 2004, с. 861), так і для мілітаризованих позицій вчених як причин розповсюдження. Економічна модель критеріїв знаходить суттєву дослідницьку підтримку мотивів держав, що керуються статусом, і дещо меншу підтримку мотивів внутрішньої політичної та міжнародної безпеки, причому особливо цікавий контр інтуїтивний висновок П. Блека про те, що суперництво з державою, яка має в наявності ядерну зброю негативно впливає на політику власного уряду щодо перспектив впровадження ракетно-ядерних програм (Bleek, 2010, с. 160). Модель ризику, використовуючи оновлений набір критеріїв держав, які реалізували розробку або придбання ракетно-ядерних озброєнь, засвідчує, на відміну від вищенаведеного, відсутність взаємозв'язку між рішеннями держав розроблювати або придбати ядерну зброю та одним або кількома постійними конкурентами цієї держави в намірах впровадити ракетно-ядерні програми (Singh, Way, 2004, с. 865). Зазначені вище вчені констатують, що гарантії безпеки від розповсюдження ракетно-ядерних озброєнь слабо впливають або взагалі не впливають на рішення держави розглянути варіант впровадження ядерної програми, проте це може бути пов'язано з ефектом відбору: можна припустити, що держава з наявним ракетно-ядерним озброєнням матиме більше шансів запропонувати гарантії безпеки для держави, яка стикається зі значною ядерною загрозою або вивчає варіанти запровадження власної ядерної програми, виключенням чого стала політика Російської Федерації щодо України, починаючи з 2014 року.

Варто зазначити, що західні науковці приділили значну увагу підходу щодо впливу держав із ракетно-ядерним озброєнням на держави, які потенційно намагаються його набути чи набувають. Приміром, І. Абрам не тільки ґрунтовно дослідив особливості підготовки і реалізації індійської програми ядерної енергетики та озброєнь, але також представив важливу концепцію «ядерної амбівалентності» (Abraham, 2009, с. 109). І. Абрам стверджує, що одержимість урядів розповсюдженням ядерної зброї призводить до глибокого нерозуміння взаємозв'язку між цивільною ядерною енергетикою та ядерною зброєю. Більшість науковців досліджували види ядерних об'єктів, розроблених країною, і намагалися розібратися, чи уряд насправді будує лише цивільний енергетичний потенціал, чи таємно намагається розробити прихований потенціал ядерної зброї. Таким чином, вчені часто зазначають про «ядерну неоднозначність», або «ядерну непрозорість», оцінюючи значення конкретних програм (Frankel, 1993, с. 38). На протипагу цьому, І. Абрам стверджує, що урядові лідери можуть взагалі не мати сильних і розвинених намірів у розробці ядерних програм, вони, на погляд науковця, можуть страждати від базової амбівалентності. І. Абрам перевіряє свою теорію здебільшого на основі доказів різноманітності та мінливості мотивів, що спостерігаються в рамках індійської ядерної програми між 1945 р. та випробуваннями ядерної зброї в 1998 р. Він надає першочергове значення внутрішній владі та політичній автономії того, що він називає «стратегічним анклавом», наявністю проядерних вчених та урядових бюрократів всередині індійського ядерного комплексу (Abraham, 1998). Проте він стверджує, що явище «ядерної амбівалентності» є поширеним явищем в інших державах, особливо в менш розвинених країнах світу. Дослідник

наголошує, що політика нерозповсюдження зброї може дати зворотний ефект, викликаючи національний чи бюрократичний опір зовнішньому тиску.

Дж. Хайманс робить подібний теоретичний внесок, і його детальна історія розповсюдження та стримування ракетно-ядерних озброєнь значно доповнює концептуалізацію цієї проблеми в політичних студіях. Вчений критикує позицію багатьох науковців про те, що політичні реалії передбачають, що більшість світових держав-лідерів прагнуть наявності ядерної зброї для безпеки, якщо б мали змогу її отримати. Головний аргумент Дж. Хайманса перевертає це припущення. На його погляд, дуже мало лідерів прагнуть отримання ядерної зброї, він припускає, що побудова ядерної зброї – це «революційне рішення» і «стрибок у темряву». Особи, що приймають політичне рішення в цьому контексті, не можуть знати, чи зможе держава створити арсенал, а також чи посилить такий арсенал стратегічний ефект, чи завдасть шкоди національній безпеці. Тому розповсюдження ядерної зброї є рідкісним політичним явищем не через інституційні обмеження або тиск союзу, а скоріше «тому, що насправді мало кому з лідерів-держав потрібно буде обмежити пошук такої можливості» (Humans, 2006, с. 12).

Хоча як І. Абрам, так і Дж. Хайманс розробили цінні нові теорії та провели ґрунтовні дослідження, слід констатувати, що їхні висновки мають дискусійну сторону: вони не перевірять свої теорії на аналізі чисельних практик реалізації ракетно-ядерних програм. Аналізовані дослідження не дають змоги чітко зрозуміти, як вони чи інші вчені могли підтвердити достовірність власних досліджень, враховуючи свідомо прихований характер багатьох програм ядерної зброї. Можливо, І. Абрам має рацію щодо деяких урядів чи держав-лідерів, які займають неоднозначні позиції з ядерних питань, але як зовнішні вчені можуть дослідити ступінь, коли це відбувається, коли рішення обговорюються та приймаються за високою секретністю. Більше того, варто погодитись із С. Саган (Sagan, 2009, с. 18) у тому, як, приміром, Дж. Хайманс може мати обґрунтовані наукові аргументи щодо впливу опозиційного націоналізму в тих випадках, які він вивчав, але як зовнішній аналітик може точно дослідити такі психологічні характеристики для конкретних лідерів, які приймають ядерні рішення, не здійснюють широких публічних оголошень або чиї позиції не об'єктивно представлені в стратегічному плані іноземній чи вітчизняній аудиторії з метою політичних переваг. Проте варто зазначити, що І. Абрам та Дж. Хайманс порушують важливі теоретичні питання та надають цінне емпіричне розуміння конкретних випадків, що стануть базовими для подальших наукових досліджень.

Варто також звернути увагу на аргументи вище згаданого вченого Е. Золінгена, який порівнює ядерну поведінку держав у східноазійському та близькосхідному регіонах, які мали такі тенденції на початку 1970-х, але з тих пір сформували різні політичні ядерні траєкторії. Методологію регіонального порівняння Е. Золінген використовує на основі детальних тематичних досліджень, щоб перевірити свою основну теорію – модель «глобальної інтеграції», яка фокусується на мірі, в якій уряд базує своє внутрішньополітичне виживання на економічній інтеграції у світову економіку, неінституціоналістські підходи (Договір про нерозповсюдження ядерної зброї – ДНЯЗ) та теорії норм і конструктивізму (ядерне табу та глобальне громадянство) (Solingen, 2007). Такі висновки ґрунтовно підтримують теорію глобальної економічної інтеграції: держави, очільники яких чи правлячі коаліції виступають за інтеграцію у світову економіку (переважно у Східній Азії), відкидають розвиток ракетно-ядерних програм.

Отже, значним науковим внеском цих досліджень вважаємо детальне відстеження причинно-наслідкових впливів економічних інтересів, але слабкістю цієї методології є її нездатність оцінити ширшу узагальненість теорії.

Такі вчені, як С. Сінг і С. Вей, досліджували модель ризику і аналізували вплив двох незалежних факторів щодо інтеграції держави у світову економіку – «взаємозалежності» держави, вимірної коефіцієнтами торгівлі (експорт та імпорт як частка ВВП) та «лібералізації» держави, що вимірюється шляхом руху до більшої взаємозалежності торгівлі. Вказані дослідники виявили, що більш високі коефіцієнти торгівлі негативно і суттєво корелювали з усіма трьома заходами розповсюдження (розробка, ракетно-ядерна програма та придбання), вони обстоюють твердження про те, що економічна лібералізація була незначною на всіх трьох етапах, але на фазі ядерних розробок та придбання ракетно-ядерної зброї лібералізація мала слабку

позитивну кореляцію. Таким чином, кількісний аналіз С. Сінг і С. Вей частково підтримує аргументи теорії Золінгена (Singh, Way, 2004, с. 861).

Інший вчений П. Блек використовує дещо відмінний набір критеріїв щодо держав, які розроблюють і впроваджують ракетно-ядерні програми, але такий самий аналіз щодо економічної взаємозалежності та лібералізації, як С. Сінг і С. Вей, також демонструє неоднозначні результати. Однак вони не є тотожними: економічна взаємозалежність негативно співвідноситься з розробкою ядерної зброї, істотно не співвідноситься з обмеженнями і позитивно корелює з придбанням ядерної зброї. Однак, як і С. Сінг і С. Вей, П. Блек виявляє, що економічна лібералізація не суттєво співвідноситься з розповсюдженням ядерної зброї на жодному етапі (Bleek, 2010, с. 161).

Незважаючи на відсутність консенсусу щодо основних причин розповсюдження ядерної зброї, існують дві конкретні концепції у політологічних дослідженнях: 1) ДНЯЗ не робить значного впливу на ймовірність розповсюдження та 2) тип політичного режиму держави має лише мінімальний вплив на розповсюдження. У рамках консенсусу щодо того, що спроможність створювати ядерну зброю вже широко доступна, більшість політологів, які вивчають питання розповсюдження, дуже скептично ставляться до потенційного ефекту зусиль із контролю над постачанням ядерних технологій.

Наприклад, Дж. Хайманс стверджує, що «з огляду на широке розповсюдження ядерних потужностей, заходи контролю над потенційними ядерними державами, очевидно, зменшуються» (Huymans, 2006, с. 220). Д. Джо і Е. Гарцке стверджують, що «гальмуючий ефект ДНЯЗ долається за рахунок посилення ефекту технологічної дифузії» і роблять висновок, що «таким чином ентузіазм щодо ДНЯЗ серед опонентів розповсюдження ракетно-ядерної зброї поширюється, що видається недоречним» (Jo, Gartzke, 2007, с. 186).

Однак це стосується консенсусного підходу в науковій літературі щодо типу режиму та розповсюдження. Вважається, що демократії та автократії подібні за своєю поведінкою щодо розповсюдження, більше того, демократії виявляються дещо частіше ядерними, ніж не демократії. Д. Джо і Е. Гарцке наголошують, що тип режиму не має значення в тому, чи ініціює уряд програму ракетно-ядерного озброєння, але що демократії частіше, ніж недемократичні режими, реалізують розробку ракетно-ядерних програм. Автори припускають, що це пов'язано з однією з двох причин: «демократії вразливіші до націоналістичного тиску» або «частково демократичні держави використовують розповсюдження ядерної зброї як диверсію із внутрішньополітичних причин» (Jo, Gartzke, 2007, с. 184).

С. Сінг і С. Вей також наголошують на тому, що демократії частіше купують ядерну зброю. Результати їхньої моделі небезпеки показують, що демократія робить держави на 25% більш схильними до розробок ядерної зброї, а також на 95% більше шансів придбання ядерної зброї. Їх багатоскладова модель засвідчує подібні результати, за винятком того, що вона передбачає, що демократії мають трохи меншу ймовірність розробок ядерної зброї. Вказані дослідники пояснюють свої висновки щодо демократії аргументацією того, що «демократичні уряди можуть використовувати позицію щодо впровадження ракетно-ядерних програм, намагаючись підвищити свою популярність і зберегти владу» (Singh, Way, 2004, с. 869).

Водночас М. Кроніг аналогічним чином зазначає, що заходи демократії позитивно корелюють із придбанням ядерної зброї, аргументуючи це тим, що його модель забезпечує підтримку ідеї про те, що демократичні держави можуть бути більш схильні до розповсюдження ядерної зброї, оскільки вони можуть зазнавати тиску з боку внутрішніх виборчих округів, які сприяють ядерному розвитку (Kroenig, 2009, с. 172), також і М. Фурман вважає коефіцієнт демократії позитивним, але не суттєвим (Fuhrmann, 2009, с. 36).

Висновки. Зазначені аргументи дослідників надто спрощують роль режиму у визначенні поведінки ядерного розповсюдження. Демократичні країни, безумовно, розроблювали і купували ядерну зброю, але концепції дослідників проігнорували важливе зауваження про те, що жодна демократія не порушила своїх зобов'язань за ДНЯЗ.

Існує значний науковий напрям досліджень щодо інститутів, які вирішують питання, чи обмежують міжнародні договори політику державі права людини, але набагато менше існує

наукових розробок про міжнародні договори про безпеку, особливо про розповсюдження ядерної зброї.

У цьому контексті варто зазначити, що перспективою наукових досліджень тут також виступають характерні особливості впливу політичних режимів на ступінь імовірності підготовки і впровадження ракетно-ядерних програм. Зокрема, наукових акцентів потребують такі аспекти, як політико-режимний тип впливає на рішення як про ядерну енергетику, так і про розповсюдження ядерної зброї. З'ясування також потребують питання, чи демократії більш обмежені, ніж недемократії, своїми договірними зобов'язаннями, чи, як зазначають такі дослідники, як Б. Сіммонс і Д. Хопкінс (Simmons BA, Hopkins DJ., 2005, с. 625), демократичні режими просто більш вибірково приєднуються лише до договорів, яких вони мають намір повністю виконувати.

Література

- Kroenig M. Importing the bomb: sensitive nuclear assistance and proliferation. *J. Confl. Resol.* 2009. 53(2): P. 161–180.
- Kroenig M. Exporting the bomb: sensitive nuclear assistance and proliferation. *Am. Polit. Sci. Rev.* 2009. 103(1): P. 113–233.
- Fuhrmann M. Spreading temptation: proliferation and peaceful nuclear cooperation agreements. *Int. Secur.* 2009. 34(1): P. 7–41.
- Solingen E. The political economy of nuclear restraint. *Int. Secur.* 1994.19(2): P. 126–169.
- Sagan SD. Why do states build nuclear weapons? Three models in search of a bomb. *Int. Secur.* 1996/1997. 21(3): P. 54–86.
- Paul TV. *Power versus Prudence: Why Nations Forgo Nuclear Weapons*. Montreal: McGill-Queen's Univ. Press. 2000. 227 p.
- Hecker SS. Lessons learned from the North Korean nuclear crisis. *Daedalus* 2010. 139(1): P. 44–56.
- Solingen E. *Regional Orders at Century's Dawn: Global and Domestic Influences on Grand Strategy*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press 1998. 334 p.
- Liberman P. The rise and fall of the South African bomb. *Int. Secur.* 2001. 26(2): P. 45–86.
- Tannenwald N. *The Nuclear Taboo: the United States and the Non-Use of Nuclear Weapons*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press. 2007.
- Ruble MR. *Nonproliferation Norms: Why States Choose Nuclear Restraint*. Atlanta: Univ. Georgia Press. 2009.
- Singh S, Way CR. The correlates of nuclear proliferation: a quantitative test. *J. Confl. Resolut.* 2004. 48(6): P. 859–885.
- Bleek P.C. Why do states proliferate? Quantitative analysis of the exploration, pursuit, and acquisition of nuclear weapons. See Potter & Mukhatzhanova 2010, P. 159–176.
- Abraham I. Contra-proliferation: the Indian bomb and nuclear developmentalism. In *Inside Nuclear South Asia*, ed. SD Sagan, Stanford, CA: Stanford Univ. Press 2009. P. 106–136.
- Frankel B. The brooding shadow: systemic incentives and nuclear weapons. *Sec. Stud.* 1993. 2(3/4): P. 37–78.
- Abraham I. *The Making of the Indian Atomic Bomb: Science, Secrecy, and the Postcolonial State*. London: Zed Books 1998.
- Hymans JEC. *The Psychology of Nuclear Proliferation: Identity, Emotions and Foreign Policy*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press. 2006.
- Sagan S.D. Introduction. In *Inside Nuclear South Asia*, ed. SD Sagan, pp. 1–24. Stanford, CA: Stanford Univ. Press. 2009.
- Solingen E. *Nuclear Logics: Contrasting Paths in East Asia and the Middle East*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press. 2007.
- Jo DJ, Gartzke E. Determinants of nuclear weapons proliferation. *J. Confl. Resolut.* 2007. 51(1): P. 167–94.
- Fuhrmann M. Spreading temptation: proliferation and peaceful nuclear cooperation agreements. *Int. Secur.* 2009. 34(1): P. 7–41.
- Simmons BA, Hopkins DJ. The constraining power of international treaties: theory and methods. *Am. Polit. Sci. Rev.* 2005. 99(4): P. 623–631.

References

- Kroenig M. (2009) Importing the bomb: sensitive nuclear assistance and proliferation. *J. Confl. Resol.* [in English].

- Kroenig M. (2009) Exporting the bomb: sensitive nuclear assistance and proliferation. *Am. Polit. Sci. Rev.* [in English].
- Fuhrmann M. (2009) Spreading temptation: proliferation and peaceful nuclear cooperation agreements. *Int. Secur.* [in English].
- Solingen E. (1994) The political economy of nuclear restraint. *Int. Secur.* [in English].
- Sagan SD. (1996/1997) Why do states build nuclear weapons? Three models in search of a bomb. *Int. Secur.* [in English].
- Paul TV. (2000) *Power versus Prudence: Why Nations Forgo Nuclear Weapons*. Montreal: McGill-Queen's Univ. [in English].
- Hecker SS. (2010) Lessons learned from the North Korean nuclear crisis. *Daedalus*. [in English].
- Solingen E. (1998) *Regional Orders at Century's Dawn: Global and Domestic Influences on Grand Strategy*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press. [in English].
- Liberman P. (2001) The rise and fall of the South African bomb. *Int. Secur.* [in English].
- Tannenwald N. (2007) *The Nuclear Taboo: the United States and the Non-Use of Nuclear Weapons*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press. [in English].
- Ruble MR. (2009) *Nonproliferation Norms: Why States Choose Nuclear Restraint*. Atlanta: Univ. Georgia Press. [in English].
- Singh S, Way CR. (2004) The correlates of nuclear proliferation: a quantitative test. *J. Confl. Resolut.* [in English].
- Bleek P.C. (2010) Why do states proliferate? Quantitative analysis of the exploration, pursuit, and acquisition of nuclear weapons. See Potter & Mukhatzhanova. [in English].
- Abraham I. (2009) Contra-proliferation: the Indian bomb and nuclear developmentalism. In *Inside Nuclear South Asia*, ed. SD Sagan Stanford, CA: Stanford Univ. Press. [in English].
- Frankel B. (1993) The brooding shadow: systemic incentives and nuclear weapons. *Sec. Stud.* [in English].
- Abraham I. (1998) *The Making of the Indian Atomic Bomb: Science, Secrecy, and the Postcolonial State*. London: Zed Books. [in English].
- Hymans JEC. (2006) *The Psychology of Nuclear Proliferation: Identity, Emotions and Foreign Policy*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press. [in English].
- Sagan S.D. (2009) Introduction. In *Inside Nuclear South Asia*, ed. SD Sagan, pp. 1-24. Stanford, CA: Stanford Univ. Press. [in English].
- Solingen E. (2007) *Nuclear Logics: Contrasting Paths in East Asia and the Middle East*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press. [in English].
- Jo DJ, Gartzke E. (2007) Determinants of nuclear weapons proliferation. *J. Confl. Resolut.* [in English].
- Fuhrmann M. (2009) Spreading temptation: proliferation and peaceful nuclear cooperation agreements. *Int. Secur.* [in English].
- Simmons BA, Hopkins DJ. (2005) The constraining power of international treaties: theory and methods. *Am. Polit. Sci. Rev.* [in English].

Анотація

Мироненко В. В. Науково-теоретичне осмислення проблем розповсюдження ядерної зброї в підходах західних вчених. – Стаття.

У статті досліджено характерні особливості в підходах науковців західних політологічних шкіл щодо проблем розповсюдження ядерної зброї. Визначено фактори впливу політичних режимів у державах на доктринальні основи політики нерозповсюдження ядерних озброєнь. У процесі дослідження використано методи зі сфери політичних наук, зокрема метод порівняльно-інституційного аналізу, суть якого полягає в зіставленні різних науково-теоретичних характеристик державної політики у сфері розповсюдження ядерної зброї. Важлива увага приділена класичному нормативно-інституційному методу нормативного підходу, який оперує ціннісними оцінками науково-теоретичних і аналітичних підходів та результатів дослідження, який здійснюється з використанням критеріїв подібних оцінок, що містяться в доктринальних оцінках політичних програм, у фокусі яких перебувають ракетно-ядерні потенціали. Використання методу порівняльно-інституційного аналізу дало змогу сформулювати ключовий момент методологічного розділу прикладного дослідження, який полягає в операціоналізації понять теоретичної гіпотези досліджень вчених, наукові підходи яких є у фокусі дослідження статті.

У статті доведено, що дослідження наукових підходів засвідчує наявність спільної позиції науковців щодо особливостей типів політичних режимів держав, в умовах яких держава може бути потенційним учасником ракетно-ядерної політики як суб'єкт. Зокрема, слід резюмувати, що серед таких держав лідирують держави з демократичними режимами (США, Велика Британія, Франція тощо), проте

держави з авторитарними і тоталітарними режимами представлені в меншій кількості серед суб'єктів ракетно-ядерної політики (Російська Федерація, КНР, КНДР). Характерною ознакою політики держав із ракетно-ядерними комплексами дослідниками визнана тенденція до здебільшого дотримання норм міжнародно-правового регулювання ядерної політики, що позначилося на низькій світовій тенденції розповсюдження ракетно-ядерного озброєння. Наукові дослідження засвідчують, що домінують економічний фактор і фактор міжнародної економічної інтеграції, котрі впливають на стримування розповсюдження ракетно-ядерних озброєнь.

Ключові слова: наукові концепції, розповсюдження ядерної зброї, ракетно-ядерна політика, міжнародна безпека.

Summary

Myronenko V. V. Scientific and theoretical understanding of the problems of nuclear proliferation in the approaches of Western scientists. – Article.

The article examines the characteristic features in the approaches of scientists of Western political science schools on the problems of nuclear proliferation. The factors of influence of political regimes in states and doctrinal foundations of the policy of non-proliferation of nuclear weapons have been determined. In the course of the study, methods from the sphere of political science were used, in particular, the method of comparative institutional analysis, the essence of which is to compare various scientific and theoretical characteristics of state policy in the field of nuclear proliferation. Much attention is paid to the classical normative-institutional method of the normative approach, operating with value assessments of scientific-theoretical and analytical approaches and research results, which is carried out using the criteria of such assessments contained in the doctrinal assessments of political programs in the focus of which are nuclear missile potentials. The use of the method of comparative institutional analysis made it possible to form the key point of the methodological section of applied research, which consists in the operationalization of the concepts of the theoretical hypothesis of the research of scientists, whose scientific approaches are in the focus of this article.

The study of scientific approaches indicates the presence of a common position of scientists regarding the peculiarities of the types of political regimes of states, in which the state can be a potential participant in the nuclear missile policy as a subject. In particular, it should be summarized that among such states the leaders with democratic regimes (USA, Great Britain, France, etc.), however, states with authoritarian and totalitarian regimes are represented in smaller numbers among the subjects of nuclear missile policy (Russia, China, DPRK). A characteristic feature of the policy of states with nuclear missile complexes, researchers have recognized the tendency towards most compliance with the norms of international legal regulation of nuclear policy, which affected the low world trend of proliferation of nuclear missile weapons. Scientific research shows one of the dominant economic factors and the factor of international economic integration, which affect the containment of the proliferation of nuclear missiles.

Key words: scientific concepts, nuclear proliferation, nuclear missile policy, international security.